

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Билік басқару құралы ретінде

ЖАРИЯЛАНДЫ
08.12.2024СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/171722/>

- Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті

Жетекші: Авсыдыкова Құралай

Әлеуметтану, Утепова Сезім.

Билік басқару құралы ретінде

Билік – қоғамды басқарудың негізгі элементтерінің бірі, ол қоғамның саяси, экономикалық, әлеуметтік және мәдени құрылымдарын реттеуге, тұрақтылықты қамтамасыз етуге бағытталған. Билік тек қана басқару механизмі емес, ол адамдар арасындағы қарым-қатынастардың ерекше түрі ретінде де маңызды рөл атқарады. Бұл мақалада биліктің басқару құралы ретіндегі рөлі, оның мәні мен механизмдері талқыланады. Билік – белгілі бір мақсатқа жету үшін адамдардың, ұйымдардың немесе қоғамның мінез-құлқына әсер ету қабілеті. Ол жеке тұлғалар немесе институттар арқылы жүзеге асырылады.

Билік – адамзат қоғамының ең көне әрі ең маңызды құбылыстарының бірі. Оның мәнін, рөлін және маңызын түсіну – басқару жүйесінің негіздерін ұғыну деген сөз. Әр дәуірде билік қоғамның құрылымын ұйымдастырып, адамдар арасындағы қатынастарды реттеудің басты құралы болды. Қазіргі кезде де биліксіз қоғамның тұрақты дамуы мүмкін емес.

Менің ойымша, билік – бұл тек бұйрық беріп, оны орындату ғана емес, ол үлкен жауапкершілік пен сенімділікті қажет ететін құрал. Билік қоғамдағы тәртіпті қамтамасыз етіп, ресурстарды әділ бөлуді және халықтың мүдделерін ескеруді талап етеді. Бірақ билік әрдайым екі қырлы құрал: ол бір жағынан қоғамды біріктіруге және дамытуға мүмкіндік берсе, екінші жағынан оны басып-жаншуға да қабілетті. Биліктің басқару құралы ретіндегі рөлі оның тетіктерінде жатыр. Құқықтық нормалар, экономикалық ресурстарды басқару, идеологиялық ықпал – осының бәрі биліктің қоғамға әсер ету құралдары болып табылады. Мысалы, мемлекет заңдар арқылы тәртіп орнатып, әрбір азаматтың құқығы мен бостандығын қорғауды қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, экономикалық саясат арқылы елдің байлығын реттеп, оның халық арасында әділ бөлінуіне жағдай жасайды.

Алайда билікті тиімді пайдалану оңай шаруа емес. Кейде билік шектен тыс орталықтандырылған кезде немесе оның басшылары халықтың мүдделерін елемеген жағдайда, бұл қоғамның наразылығына және дағдарысқа әкелуі мүмкін. Биліктің теріс пайдаланылуы тарихта көптеген қақтығыстар мен әділетсіздіктердің себебі болғанын білеміз. Мысалы, авторитарлық режимдерде билік жеке адамның қолына шоғырланып, халықтың құқығы шектеледі. Мұндай жағдайда билік басқару құралы емес, керісінше, қысым көрсету тетігіне айналады.

Менің ойымша, билік тиімді болуы үшін ол қоғамның сеніміне негізделуі керек. Тек халықтың қолдауына ие болған билік тұрақты әрі әділ бола алады. Бұл ретте биліктің ашықтығы мен есептілігі маңызды. Қоғамның әр мүшесі қабылданған шешімдердің не үшін және қалай жүзеге асырылатынын білуге құқылы. Сонымен қатар, билік басындағылар өз әрекеттері үшін жауапкершілік алып, халықпен тұрақты диалог жүргізуі қажет.

Биліктің басқару құралы ретіндегі маңызы келесідей сипаттарға негізделеді:

1. Тәртіп орнату: Билік арқылы қоғамда тәртіп пен үйлесімділік сақталады. Ол заңдар, ережелер мен нормаларды бекіту арқылы реттеледі.
2. Ресурстарды бөлу: Билік экономикалық және әлеуметтік ресурстарды тиімді бөлуге мүмкіндік береді, бұл қоғамдағы теңгерімділік пен тұрақтылықты қамтамасыз етеді.
3. Әлеуметтік интеграция: Билік қоғамдағы әртүрлі топтардың мүдделерін үйлестіру арқылы олардың өзара әрекеттесуін реттейді.

Билік – адамзат қоғамының негізін құрайтын күрделі құбылыс. Ол адамдардың өмірін ұйымдастырудың, ресурстарды бөлудің және тәртіпті сақтаудың ең негізгі құралы. Бірақ билік біржақты емес, ол әртүрлі формада көрініс табады. Оның түрлері қоғамның қажеттіліктері мен мақсаттарына қарай қалыптасады. Бұл түрлердің әрқайсысы өзіндік рөл атқарып, басқарудың белгілі бір қырын жүзеге асырады.

Алдымен, саяси билікке тоқталайық. Бұл – биліктің ең айқын және танымал түрі. Саяси билік мемлекеттің заң шығарушы, атқарушы және сот тармақтары арқылы жүзеге асырылады. Оның басты мақсаты – қоғамдағы тәртіпті сақтау және елдің сыртқы және ішкі саясатын басқару. Саяси билік заңдарға негізделгендіктен, оның легитимдігі мен тиімділігі халықтың оны қаншалықты қолдайтынына байланысты. Егер саяси билік халық мүддесін ескерсе, қоғам тұрақты дамиды. Ал керісінше, егер ол жеке мүдделерге қызмет етсе, бұл билікке сенімсіздік туындатып, әлеуметтік шиеленістерге әкелуі мүмкін.

Екінші маңызды түрі – экономикалық билік. Бұл биліктің негізінде ресурстарды басқару, қаржылық ағындарды реттеу және өндіріс құралдарын бақылау жатыр. Экономикалық билік қоғамдағы теңсіздікті азайтуға, жұмыс орындарын құруға және

халықтың әл-ауқатын арттыруға бағытталуы тиіс. Дегенмен, экономикалық билік кейде қоғамға кері әсерін тигізуі мүмкін. Мысалы, ресурстарды дұрыс бөлмеу немесе олигархиялық құрылымдардың ықпалы халықтың кейбір топтарын шеттетуге әкеледі. Сондықтан экономикалық билік әділдік пен теңдік принциптеріне негізделуі керек.

Идеологиялық билік – биліктің ерекше әрі маңызды түрі. Ол адамдардың санасына әсер ету арқылы олардың құндылықтары мен дүниетанымын қалыптастырады. Бұл билік түрі көбінесе бұқаралық ақпарат құралдары, білім беру жүйесі және мәдениет арқылы жүзеге асырылады. Идеологиялық билік қоғамды біріктіретін күш ретінде әрекет етеді. Мысалы, ұлттық идея немесе ортақ құндылықтар қоғамның тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Бірақ идеологиялық билікті теріс пайдаланған жағдайда, ол манипуляция құралына айналып, халықтың ойлау еркіндігін шектей алады.

Соңында, әлеуметтік билікке тоқталғым келеді. Бұл билік қоғамдағы топтар арасындағы қатынастарды реттеуге және әлеуметтік теңсіздікті азайтуға бағытталған. Ол азаматтық қоғам институттары, қоғамдық ұйымдар және әлеуметтік саясат арқылы жүзеге асырылады. Әлеуметтік билік қоғамдағы бейбітшілік пен үйлесімділікті сақтау үшін маңызды. Бірақ оның тиімділігі билік құрылымдарының ашықтығына және халықтың оларға сеніміне байланысты.

Қорыта айтқанда, билік – күрделі және көпқырлы ұғым. Оның саяси, экономикалық, идеологиялық және әлеуметтік түрлері қоғамды басқарудың әртүрлі қырларын қамтиды. Бұл түрлердің әрқайсысы өзіндік рөл атқарып, қоғамның тұрақтылығы мен дамуына үлес қосады. Бірақ биліктің кез келген түрі жауапкершілікпен, әділдікпен және халық мүддесін ескере отырып жүзеге асырылуы тиіс. Тек осындай жағдайда билік қоғамды алға жетелейтін күшке айналады.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.